

6. Єрмаков І.Г. Проектне бачення компетентнісної спрямованої 12-річної середньої школи / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. – Запоріжжя, 2005. – 112 с.
7. Кузьмина Н.В. Проблемы профессиональной подготовки специалистов в вузах / Н.В. Кузьмина // Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалистов в вузах / под ред. Н.В. Кузьминой. – Л., 1970. – С. 47–61.
8. Марков А.С. К вопросу о путях формирования профессионализма / А.С. Марков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oim.ru/avtor/asp-nom/43.
9. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М. : Прогресс, 1996. – 309 с.
10. Основы вузовской педагогики : учеб. пособ. для студ. ун-та. – Л. : ЛГУ, 1972. – 311 с.
11. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 214 с.
12. Сластенин В.А. Педагогика / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов ; под ред. В.А. Сластенина. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 576 с.
13. Фролов Ю.В. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов / Ю.В. Фролов, Д.А. Махотин // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 34–41.

ЧЕРНОЖУКОВА Н.Л.

СВОБОДОЗДАТНІСТЬ ЯК ЗДАТНІСТЬ ДО ТВОРЧОГО САМОРОЗВИТКУ

Творча особистість – вільна особистість. Вільна в думках, поглядах, не замкнена на стереотипах і кліше, здатна на усвідомлений та відповідальний вибір. Орієнтація освітньої системи на людину, суб’єкт-суб’єктний характер відносин викладач-студент вимагає не номінального надання особистості свободи в освітньому просторі, а забезпечення максимально можливого усунення негативних чинників, які заважають розвитку її свободоздатності, для успішного творчого саморозвитку. “Свободовідповідна педагогіка” (А. Асмолов, О. Газман, В. Слободчиков, С. Соловейчик, В. Петровський, А. Мудрик та ін.) прагне перебудувати відносини людини зі світом із зовнішньої зумовленості до внутрішньої зумовленості свідомості та поведінки.

Сучасна гуманістична освіта спрямована на вивчення механізмів саморозвитку особистості та прагне створити найкращі умови відкриття нею власної логіки розвитку. Проблема саморозвитку особистості розглядається в дослідженнях В. Андрєєва, Д. Богоявленської, І. Кона, Т. Кудрявцева, Я. Пономарьова, В. Маралова. Також вона представлена у працях зарубіжних дослідників (Ф. Барон, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Торенс та ін.). Широко відомі концепції розвитку та саморозвитку особистості Л. Виготського, О. Леонтьєва, А. Петровського, Л. Кулікової, С. Рубінштейна, А. Адлера, А. Маслоу, К. Роджерса.

Фактори та умови саморозвитку особистості досліджували В. Андрєєв, О. Орлов, В. Слободчиков. У працях К. Абульханової-Славської, О. Брушлинського, Л. Виготського, Є. Ісаєва, О. Леонтьєва, А. Маслоу, К. Роджерса, С. Рубінштейна, В. Слободчикова людина постає суб’єктом власної діяльності, здатним цілеспрямовано перетворювати об’єктивну дійсність та здійснювати творчий саморозвиток.

Мета статті – уточнити зміст понять “свободоздатність” та “творчий саморозвиток”, проаналізувати свободоздатність з погляду творчого саморозвитку студента вищого педагогічного навчального закладу.

Свобода належить до тих категорій, яким вкрай важко дібрати єдине визначення попри їх часту вживаність. Так, із численних дефініцій ми дібрали ті, що найбільше підходять контекстові нашого дослідження. Отже, В. Даль наводить таке визначення свободи: “своя воля, простір, можливість діяти по-своєму; відсутність пригнічення, неволі, рабства, підкорення чужій волі” [3]. Наступне тлумачення є близьким до далівського своїм акцентом на непресингованій волі як ознаці свободи: “в абсолютному значенні, перебіг подій таким чином, що воля кожної дійової особи в цих подіях не піддається насиллю з боку волі інших” [10]. В. Кемеров тлумачить свободу як здатність людини оволодівати умовами свого буття, долати залежності від природних та соціальних сил, зберігати можливості для самовизначення, вибору своїх дій і вчинків [4]. Таке розуміння свободи є відправною точкою в педагогіці свободи, від нього відштовхується й педагогіка підтримки. Зупинимось на ньому докладніше.

Важливо чітко усвідомлювати, що свобода від будь-якого тиску є зовнішньою, тобто коли людину нічого і ніхто не пригнічує, немає тиску з боку інших, системи, обставин. Цю свободу легко відібрати, тому людина не володіє нею повною мірою, її шлях – шлях боротьби за цю свободу. Проте існує інша свобода, якою людина в змозі володіти незалежно від будь-яких зовнішніх обставин, – внутрішня. За умов економічної, соціальної, політичної нестабільності сьогодення прагнення до абсолютної зовнішньої свободи є зрозумілим, проте дещо ідеально-футуристичним. І навіть за усунення всіх існуючих зовнішніх пресингів людина може залишатися несвободною через відсутність внутрішньої свободи.

Наявність внутрішньої свободи стає абсолютною свободою, як не парадоксально, лише тоді, коли людина дотримується певних обмежень. Розглянемо це детальніше. Тож, які обмеження знімає внутрішня свобода? Якщо це не зовнішні обмеження, то ми торкаємось надто тонкої матерії внутрішнього світу людини, і слід гранично чітко визначати, що в ньому є шкідливим для самої людини, а без чого його будівля буде порушена. С. Соловейчик у маніфесті “Людина вільна” ставить подібне запитання: “Від чого вільна внутрішньо вільна людина? Передусім, від страху перед людьми та перед життям. Від неоднозначної суспільної думки. Вона є незалежною від натовпу. Вільна від стереотипів мислення – здатна на свою, особисту думку. Вільна від упереджень. Вільна від заздрощів, корисливості, від власних агресивних прагнень. Можна сказати так: в ній вільне людське...” [11]. А які обмеження ця внутрішня свобода, натомість, ставить чи, точніше, зміцнює як фундаментальне утворення в структурі людської особистості? “Від чого не є вільною вільна людина? Від сумління. Свобода без сумління – удавана свобода, це один із видів найважчої залежності. Нібито вільна, проте без сумління, – рабиня поганих своїх прагнень, рабиня обставин життя, та зовнішню свою свободу вона використовує на зло” [11]. Саме сумління є тим внутрішнім камертоном, який налагоджує працю всього інструменту людської особистості, вона є тим непохитним первенем, який дає змогу за всієї різноманітності внутрішніх світів зберігати чіткі критерії й орієнтири вчинків та діяльності, розрізняти їх добру чи погану сутність.

Динаміка та інформаційна перевантаженість сучасного життя разом із духовною збіднілістю зливають людей у єдиний потік гайдеггерівських анонімів. Перехід на рівень дійсного буття означає сміливість стати автором своєї долі. Освітня система, орієнтована на виховання слухняного об’єкта, фактично позбавляє учнів

та студентів важкого тягаря – почуття безумовної відповідальності за своє життя. Проте почуття послаблюється, а відповідальність залишається.

Гуманістично орієнтовані освітні системи покликані усунути названий традиційний недолік. Суб'єкт-суб'єктність разом з очевидною переключенням вчителя-небожителя в учителя – старшого радника несе необхідність усвідомлення учнем чи студентом відповідальності за свій шлях, передусім перед собою. Ця відповідальність вимагає від людини нової якості – свободоздатності.

Поняття “свободоздатність” ввів до наукового обігу О. Газман – засновник концепції педагогічної підтримки. “Свободоздатність – здатність до автономного, нонконформістського існування, здатність самостійно, незалежно (враховуючи, але долаючи біологічну та соціальну заданість) будувати свою долю, відносини зі світом, реалізовувати самостійно пізнане життєве призначення, здійснюючи власний, індивідуальний (особливий) вибір” [8]. До цієї дефініції варто, на наш погляд, додати одне суттєве зауваження: свободоздатна людина здатна на вільний вибір, і водночас цей вибір є відповідальним. Свобода обирати передбачає свободу відповідати за цей вибір перед собою та оточуючими.

Т. Макєєва зазначає: “Свободоздатність – здатність до автономного існування, самостійно будувати свою долю, стосунки зі світом. Саме свободоздатність інтегрує людину як ціле, дає їй змогу вибудовувати гармонійне існування” [6, с. 2]. Важливо не просто дати учневі чи студенту “офіційний дозвіл” на власну думку, але й навчити їх мати цю думку.

На наш погляд, свободоздатність – здатність активно перетворювати власне життя відповідно до власного бачення та власної мети реалізації себе. Очевидно, що таке бачення не вимальовується в особистості одразу та з усією чіткістю, хоча певні його зародки існують у неї вже від народження так само, як і певну свободу має й немовля, проте до справжньої свободи йому ще потрібно подолати складний шлях: “Просте” запитання: чи народжується людина вільною? Відповідь: потенційно – так, актуально – ні. Свобода – не “шматочок порожнього простору”, а певна внутрішня сила, що повільно розправляється, прокльовується в людині. І це є, по-перше, творча та, по-друге, індивідуальна сила. Свобода не є спосіб найбільш ефективно “оборонятися, відбиватися від світу”, навпаки – це здатність зробити в світі дещо нове по-своєму” [9].

У межах освітнього процесу, стикаючись з різними ситуаціями та проблемами, людина має при звичаюватись до самостійного вибору, до вибудовування своєї стратегії та плану дій у конкретних умовах, до визначення власної мети, набувати досвіду авторства, відкриваючи в собі цю “здатність зробити в світі дещо нове, по-своєму” через створення артефактів. Це при звичаєння не проходить саме собою, на цьому шляху учня чи студента повинен супроводжувати кваліфікований спеціаліст – педагог, обізнаний із концепцією педагогічної підтримки.

Свободоздатність розвивається ним в учневі чи студентіві шляхом поступового зменшення власної активності разом із посиленням активності учня чи студента в проблемній ситуації або у ситуації творчості.

Свободоздатність учня чи студента як надмета його спільної діяльності із педагогом може досягатися й у процесі подолання певних проблем у полі освіти, і у творчості: “Свободовідповідна” освіта інтегрує два процеси: забезпечення “свободи від”, що передбачає захист дитини від пригнічення, образи гідності, у тому числі і захист від власних комплексів, і виховання в “свободі для”, що означає

створення максимально сприятливих умов для творчої самореалізації. Саме для цього й потрібна підтримка” [5]. Усунення таких негативних факторів, як пригнічення, страх, загроза гідності, здоров’ю чи життю учня або студента, шляхом застосування тактик педагогічної підтримки відкриває йому шлях до творчого саморозвитку.

В. Андреев розуміє творчий саморозвиток особистості як особливий вид творчої діяльності суб’єкт-суб’єктної орієнтації, скерований на інтенсифікацію та підвищення ефективності процесів “самості”, серед яких системотворчими є самопізнання, творча самореалізація та самовдосконалення особистості [1]. Е. Бондаревська бачить творчий саморозвиток як інтегративний творчий процес усвідомленого особистісного становлення, що заснований на взаємодії внутрішньо-значущих та активно-творчо сприйнятих зовнішніх факторів [2].

Творчий саморозвиток як процес творчої самопобудови має декілька характерних ознак:

- наявність внутрішніх суперечностей;
- усвідомлення потреби, особистісної та суспільної значущості, самоцінності творчого саморозвитку;
- наявність об’єктивних та суб’єктивних передумов, умов для творчого саморозвитку;
- індивідуальна неповторність, оригінальність процесу та результату творчого саморозвитку;
- надбання нових знань, умінь, навичок, розвиток творчих здібностей для вирішення нових, складніших творчих завдань і проблем [7, с. 16].

Для організації педагогічної підтримки творчого саморозвитку студента вищого педагогічного навчального закладу важливим є усвідомлення педагогом, що ті, з ким йому потрібно працювати, – майбутні вчителі, відтак, мати на увазі визначення поняття “творчий саморозвиток вчителя”: “Творчий саморозвиток вчителя – це інтегративна характеристика його процесів “самості”, серед яких системотворчими компонентами є самосвідомість, творче самовизначення, самоуправління, самовдосконалення та творча самореалізація особистості вчителя” [12, с. 37]. В. Андреев зазначав, що лише вчитель, який творчо саморозвивається, може бути взірцем та стимулом для творчого саморозвитку своїх учнів. Цей же автор розглядає універсальний закон – закон творчого саморозвитку особистості як людини культури, за яким освіта переходить у самоосвіту, виховання – у самовиховання, навчання – у самонавчання, розвиток – у творчий саморозвиток особистості, якщо людина активно оволодіває філософською, психологічною та педагогічною культурою, тобто стає і філософом, і психологом, і педагогом для самої себе.

Висновки. Свободоздатність особистості передбачає вміння діяти самостійно відповідно до власної стратегії розвитку, діяти відповідально, бути автором своєї долі. Це вміння треба зрощувати в людині в освітньому просторі. Педагогічна підтримка, яка має таку мету, покликана звільнити особистість від пригнічення, страху, образ гідності та інших негативних чинників, відкриваючи їй шлях до творчого саморозвитку. Внутрішньо вільна людина має першоосновою сумління, відтак, вона прокреслює стратегію власного розвитку відповідно до її законів та керується її принципами, що унеможливує використання здобутої певної зовнішньої свободи на шкоду собі чи оточуючим.

Література

1. Андреев В. Педагогика творческого саморазвития / В. Андреев. – Казань, 1998. – 318 с.

2. Бондаревская Е. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. Бондаревская, С. Кульневич. – Ростов н/Д, 1999. – 560 с.
3. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vidahl.agava.ru/P204.NTM#36938>.
4. Кемеров В. Объект, объективность. Современный философский словарь / под общей ред. д.ф.н., проф. В.Е. Кемерова. – 2-е изд. – Лондон ; Франкфурт-на-Майне ; Париж ; Люксембург ; Москва ; Минск : ПАНПРИНТ, 1998. – 1064 с.
5. Крылова Н. Точка отсчета. Созидательная сила педагогической поддержки / Н. Крылова // Первое сентября [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ruk.1september.ru/article.php?ID=200802101>.
6. Макеева Т. Концепция педагогики индивидуальности в русле оказания педагогической поддержки школьникам / Т. Макеева // Ярославский педагогический вестник. – 2002. – № 4 (33).
7. Медяник Г. Педагогические технологии творческого саморазвития личности студента в процессе педагогической практики : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 : Тольятти, 2000. – 177 с.
8. Педагогический глоссарий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://window.edu.ru/window/glossary?p_gl_id=721.
9. Пинский А. Педагогика свободы / А. Пинский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.studyss.freenet.kz/articles/pinsky_r.htm.
10. Свободная энциклопедия. Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
11. Соловейчик С. Человек свободный / С. Соловейчик // Первое сентября. – 1994. – № 83.
12. Федотова И. Формирование потребности студентов педагогического вуза в творческом саморазвитии : дис... канд. пед. наук : 13.00.01. – М., 2003. – 160 с.

ЧЕН Н.В.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ

Динамізм глобальних змін у світі, перетворення, що відбуваються в суспільстві в цілому, зумовлюють трансформацію системи освіти, принципів її організації, форм і методів навчально-виховного процесу.

Сьогодні – це час переосмислення багатьох цінностей, цілей та завдань. Однією з найважливіших проблем сьогодення є проблема відродження й розширення національної системи освіти, формування творчої особистості, забезпечення пріоритетності людини та становлення її фізичного й морального здоров'я, відродження національної культури та духовності у всьому розмаїтті їх проявів.

Провідними принципами сучасної інноваційної освіти є: демократизація й гуманітаризація, єдність загальнолюдського і національного, розвивально-виховний характер навчання, співтворчість, життєтворчість, диференціація та індивідуалізація, оптимізація й відкритість навчально-виховного процесу.

Мета статті полягає у визначенні понять “інновації”, “інновації в навчанні” та розгляді історичного розвитку впровадження інновацій у навчально-виховний процес.

Дослідженню проблем загальної педагогічної інноватики велику увагу приділяли В.Ф. Взятишев, Є.В. Вінославська, Л.Н. Карамушка, І.К. Карнілова, А.Н. Лапдун, Ю.Г. М'якотін, В.В. Нікітаєв, В.Ф. Паламарчук, Г.С. Пирогов, В.М. Пінчук, О.В. Попова, В.Ф. Прісняков, В.В. Сергієвський, А.А. Чернюк, Б.Г. Чижевський та ін.

У перекладі з латинської поняття “інновація” (in – в і novus – новий) означає “оновлення”, “новина”, “змінування”. Воно з'явилося в зарубіжній педагогіці, яка запозичила його з економічних дисциплін, хоча спочатку це поняття вживалося в